

Psykoanalysen har många ansikten

Ingen psykologisk teori har så många ansikten som psykoanalysen. Detta beror både på teorins rikedom, mångsidighet, komplexitet och på hur man betraktar dess mål och användbarhet.

Den psykoanalytiska historien

Den brittiska utvecklingen med de kontroversiella diskussionerna mellan Anna Freud och Melanie Klein och utvecklingen av objektrelationsskolan kring Donald Winnicott är tämligen bekant för svensk-utbildade psykoterapeuter. Kanske också den franska psykoanalysen och turbulensen kring Jaques Lacan. Trots att många amerikanska teoretiker är kända och översatta till svenska (framförallt Heinz Kohut och Otto Kernberg) finns det stor okunskap om den amerikanska psykoanalytiska historien och dess avgörande påverkan på den psykoanalytiska teorin i sin helhet. Artikeln handlar därför om den utveckling i USA som lagt grunden till den så kallade *relationella* vändningen från och med 1980-talet och till där psykoanalysen står idag.

Psykoanalysens utvecklingshistoria är kantad av många inre kriser och häftiga maktkamper.

Freud skapade psykoanalysen och hade i stora drag (och med all rätt) ensam monopol såväl på dess innehåll, som kontroll över dess utövare. Efter Freuds död, var psykoanalytikerna tvingade att släppa på monopolismen om psykoanalysen skulle ha någon chans att bli en accepterad kunskapsdisciplin – vilket har inneburit en lång och smärtsam process som ännu idag,

hundra år senare, inte är helt avslutad. Efter Freud vidtog utvecklingen av ett antal olika psykoanalytiska skolbildningar som i värsta fall varit i öppen konflikt och sällan i någon dialog med varandra, i alla fall inte i någon särskilt konstruktiv sådan.

Psykoanalysen kommer till USA: 1909-1940

1909 besökte Freud USA tillsammans med Carl Gustav Jung och Sandor Ferenczi. När sällskapet sammanträffade med Harvardprofessorn i neurologi, James Putnam, vajade den tyska flaggan stolt – obeaktat att Freud var från Österrike, Ferenczi från Ungern och Jung från Schweiz! Freud var glad över det vänliga mottagandet i USA men behöll likväl sin negativa attityd till den amerikanska kulturen vilket framgår av citatet: ”Amerika är ett stort misstag ...” (Jones, s. 348). Efter besöket uppstod en psykoanalytisk rörelse i USA. Freud och Jung avbröt sitt samarbete, Freud och Putnam blev oense och Ferenczi blev senare förklarad otillräcklig av Freud.

Redan före immigrationen av psykoanalytiker till USA hade psykoanalysen anammats där av Adolf Meyer och William Alanson White, som arbetade inom mentalvården med att humanisera den stundtals mycket brutala amerikanska behandlingen av

psykiskt sjuka. Några amerikaner for till Wien för att låta sig analyseras av Freud. När de europeiska analytikerna senare tvingades fly från nazisterna slog sig många ner i USA. Frågan blev vilka delar av den rika och komplexa psykoanalytiska teorin som man tog med sig och på vilket sätt den presenterades och tillämpades i USA. Naturligtvis anpassades psykoanalysen på olika sätt för att kunna inlemmas i den amerikanska kulturen. Bruno Bettelheim är en av dem som beskrivit hur mycket av den europeiska själen i psykoanalysen som gick förlorad när Freuds samlade tyska verk senare översattes till *Standard Edition*. Freuds metaforrika språk förvandlades till ett tekniskt-mekaniskt naturvetenskapligt språk, till exempel blev *avvärjande* (abwehr) till *försvarsmekanism* (Bettelheim, 1982, s. 91). Att det handlade om en anpassning framgår också av Freuds replik till Ernest Jones: ”det är bättre att ha en god vän än en god översättare” (Jones, 1961, s. 335), som ett svar på kritiken av Abraham Brills undermåliga översättningar.

En stor tvistefråga blev frågan om lekmananalys, det vill säga om man måste vara läkare för att kunna bli psykoanalytiker. Frågeställningen hade gamla rötter. I Wiens och Europas högkulturella atmosfär befann sig psykoanalysen i ett betydligt vidare sammanhang än bara det medicinska. Flera av de tidiga psykoanalytikerna kom från utommedicinska discipliner som litteratur, filosofi, juridik etcetera. I USA var förhållandet annorlunda. Här mottogs och utvecklades psykoanalysen exklusivt av läkare.

En annan fråga gällde tillämpningen. Till en början tillämpades psykoanalysen i USA främst på psykotiska patienter inlagda på mentalsjukhus, tvärt emot rekommendationerna från Europa, som menade att man inte kunde behandla psykotiker. Brill följde Wien-linjen och accepterade bara cirka var tionde av de patienter som refererats till hans praktik. Han kom därmed att inrikta sig på samma socioekonomiskt privilegierade patientkategori som Freud i Wien till skillnad från Meyer och White vars patienter fanns inom mentalvården. Senare under psykoanalysens guldålder, då privatpraktiserande psykoanalytiker kunde ”skära guld med täljkniv”, blev skyddandet av detta förhållande ett starkt argument för att hålla vattentäta skott till övrig psykoterapeutisk verksamhet.

Brill grundade 1911 den psykoanalytiska föreningen i New York och blev dess första ordförande. Han hade besökt Freud och Jung i Europa 1907 och

fått de fullständiga rättigheterna till att översätta Freuds verk till engelska. Psykoanalysen skulle aldrig kunna bli accepterad i USA om dess utövande inte begränsades till läkare, menade Brill. Franz Alexander som nu fanns i Boston protesterade: ”Psykoanalysen behöver medicinen betydligt mindre än vad medicinen behöver psykoanalysen” (Schwartz, 1999, s. 175). Freud och Ferenczi argumenterade också emot men gav senare sitt (passiva) stöd åt Brill-falangen. Bakom eftergiften skymtade Freuds ”vetenskapskomplex” och hans längtan efter erkännande. Han ville inte heller bli förknippad med de judiska läkare som med diverse metoder och apparater hjälpte de wienska överklassdamerna med deras frustrerade sexualitet. Brill stod på sig, föreningen var bara till för läkare, och så blev det fram till slutet av 1980-talet. Konsekvensen var att man begränsade den sociala och intellektuella basen för psykoanalysen till en medicinsk sfär.

En konkurrerande psykoanalytisk förening bildades av White 1914: *Washington* – eller *den interpersonella skolan*, vars medlemskap inte var begränsat till läkare. Meyer, White och sedermera Harry Stack Sullivan lät sig varken styras av Brill-falangen eller av ”påven i Wien” (Schwartz, 1999, s.159), utan tog till sig andra delar av den psykoanalytiska teorin som stämde bättre med den amerikanska pragmatismen i spåren av William James och C.S. Pierce. I motsats till Brill försökte White att förankra och bredda såväl tillämpningen av, som utbildningen i psykoanalys.

I frågan om psykosernas behandlingsbarhet låg Europa femton år efter USA, mycket beroende på allt fokus på dispyterna mellan Anna Freud och Melanie Klein, bland annat om barnanalys. En huvudfigur blev Sullivan – som senare kom att kallas den ”ledande och mest inflytelserika psykiatern i USA” (Wänge, 2015a; 2015b; 2016). På sex år etablerade han *William Alanson White Foundation*, *Washington School of Psychiatry* och en ny tidskrift *Psychiatry*, som var ägnad åt studiet av relationella och sociala perspektiv på mänsklig utveckling. Det berömda mentalsjukhuset *Chestnut Lodge*, som öppnades 1910 blev det ledande centret för behandling av schizofreni, enligt Sullivans principer, ett arbete som fullföljdes av Frieda Fromm-Reichmann och senare Harold Searles.

I N.Y. etablerade Brill psykoanalysen som en exklusiv medicinsk specialitet och i Washington applicerade man psykoanalysen på psykosor vid mental-

FOTO LENA LILJESTRAND

sjukhus. Båda blev framgångsrika var för sig, men med olika (kunskaps-)teoretiska synsätt och olika patientkategorier, vidgades och befästes klyftan dem emellan. Brill-falangen i N.Y. skaffade sig kontroll över den internationella psykoanalytiska föreningen efter en hel del bittra stridigheter och uteslutningar.

Femtio år av splittring: 1940-1990

Det hela slutade med en djup och för psykoanalysen tragisk splittring som började på 1940-talet och varade ända fram till 1990-talet. Den dominerande inriktningen inom amerikansk psykoanalys blev klassisk freudiansk driftsteori, som i den kommande generationen kompletterades med en ny teoretisk innovation *jagpsykologin*, förknippad med Heinz Hartmann, Ernst Kris, Rudolf Loewenstein och David Rappaport.

Det nuvarande *William Alanson White Institutet* i N.Y. bildades 1946 av en grupp bestående av Sullivan, Clara Thompson, Erich Fromm, Frieda Fromm-Reichmann och Janet och David Rioch, ursprungligen som en N.Y.-gren av Washingtonutbildningen. White blev det ledande institutet för utvecklingen av den *interpersonella psykoanalysen*.

Psykoanalysen hade sin guldålder under några decennier efter Andra Världskrigets slut i N.Y.-området. Den blev en exklusiv medicinsk specialitet som definierade sig via sin motsats till psykoterapi. Man markerade skillnaderna på olika sätt: vilka patienter man behandlade, antal sessioner per vecka, liggande patienter, och andra sätt som man kunde komma på. Man fann stöd hos Freud (1919, s. 221) som hade talat om *analysens rena guld* till skillnad från andra behandlingar som *koppar*. Generösa försäkringar betalade 80 procent av behandlingen – patienten betalade för en session i veckan och kunde gå fem. Analyserna pågick i årtal. Här stod livsavgörande värden på spel. Förhållandet måste skyddas – vilket förutsatte att psykoanalysens renhet bevarades. Frågan om hur öppen eller sluten psykoanalysen skulle vara kom att bli parallell med frågan om en psykoanalys för folket eller en psykoanalys för eliten.

De immigrerade psykoanalytikererna var sårbara men kunde samtidigt leva högt på sin forna identitet. De hade ju träffat eller kanske till och med blivit analyserade av professorn själv, vilket gav dem exklusiv access till den rätta, renlärliga psykoanalysen. De fick snabbt ett stort inflytande och en stark status inom

den unga amerikanska psykoanalysen. Det uppstod en växande ortodoxi kring Brill och det har ofta hetat att lärljungarna var mera freudianskt strikta än Freud själv. Det skulle ta ytterligare ett halvsekel innan Freud förändrades ”från en gud/demon till en anfader”, med Stephen Mitchells (2000) uttryck – en förändring från att endast citera Freud till att kunna diskutera, eller kanske till och med kritisera hans arbeten.

En makthierarki skapades inom den internationella psykoanalytikerutbildningen, som inte tillät mycket av självständigt tänkande. Istället reste de psykoanalytiska instituten höga intagningsmurar mot yttrevärlden och skapade en strikt successionsordning på insidan. Man inrättade en prestigefull position: *utbildningsanalytiker*. Utbildningsanalyser och handledning kunde nu användas för kontroll över olik-tänkande och man hade sina egna publikationer. Psykoanalytikern framställdes som en problemfri, genomanalyserad, insiktsfull övermänniska utan några psykiska defekter som till exempel homosexualitet. Vi andra var mer eller mindre neurotiska. Föreställningen gick hand i hand med det objektivistiska kunskapsantagandet där analytikern sågs som ett utifrånkommande neutralt objektivt instrument. Avståndet till omgivande konkurrenter måste upprätthållas. De freudianska psykoanalytiker som refererade till den interpersonella skolan kunde få utstå massiv kritik. Jürgen Reeder har så sent som 2001 skildrat denna repressiva atmosfär av kontroll och rädsla i en märklig liten bok. Boken ger associationer till hovnarren som kunde säga ”sanningar” som ingen annan vågade, utan att bli halshuggen. Reeder talar om ett psykoanalytiskt överjagskomplex. När han skickade ut en enkät om detta begrepp till 20 psykoanalytiker, vågade (?) endast tre svara.

På grund av stridigheterna mellan skolbildningarna kom polariseringen ofta att bli större än vad som var befogat på rent (kunskaps-)teoretiska grunder. Många av motsättningarna handlade mera om makt och politik än om teori, precis som här i Europa.

Den relationella vändningen: 1990 – tills idag

På 1970-talet började man i USA att intressera sig för *objektrelationsteorin*: Guntrip, Fairbairn, Winnicott och i viss mån även Klein och Bowlby. Kohuts arbeten kring narcissism lade grunden till en egen utbrytning från den amerikanska jagpsykologin – *självpsykologin*. Merton Gills och Heinrich Rackers arbete om

överföring och översättningen av Ferenczis *Clinical Diary* 1988, var andra bidrag till ett relationellt tänkande.

På 1970–80-talet uppstod en amerikansk, psykoanalytisk *feminism* med fokus på könsidentitetsfrågor. Pionjärerna var Dorothy Dinnerstein, Nancy Chodorow och senare Jessica Benjamin, Virginia Goldner, Adrienne Harris och Muriel Dimen. En från början helt mansdominerad profession blev så småningom istället kvinnodominerad.

Man ifrågasatte det ensidiga rationalistiska och objektivistiska sättet att betrakta verkligheten och diskuterade en breddad syn på kunskap och sanning som har kommit att kallas för konstruktivism och modernism. Detta är långt ifrån enhetliga begrepp men avspeglar ändå en tydlig trend eller diskurs inom (human-)vetenskapen, där man kunde diskutera kulturens och den omgivande kontextens inflytande på nya sätt. Det brukade till exempel heta: "Freud upptäckte det omedvetna" – en metafor för finnandet av ett slags beständigt objekt. Med ett konstruktivistiskt perspektiv heter det i stället: "Freud konstruerade ett begrepp, det omedvetna, som kan användas för att diskutera vissa psykologiska fenomen utanför vårt medvetande." Det senare ger oss bättre möjligheter att diskutera fenomenet ifråga, från olika kontextuella perspektiv. Freuds starka bundenhet till naturvetenskap och determinism lämnade inget större utrymme för mänsklig påverkan (human agency) i den psykoanalytiska metapsykologin.

De traditionella psykoanalytiska begreppen – Freuds, Kleins, jagpsykologins till och med Kernbergs, är i stort sett uteslutande en-persons eller intrapsykiska begrepp. Även det kleinianska begreppet projektiv identifikation är intrapsykiskt när det används på en person. Det relationella tänkandet handlar istället om fältpsykologi. Sullivan var med sin syn på analytikern som en deltagande observatör den förste fältpsykologen. En fältpsykologi har senare utvecklats från post-kleinianskt håll av Madeleine och Willy Baranger, men det relationistiska fältbegreppet är det bredare av de två (Stern, 2015).

På 1970-talet fanns på NYU två konkurrerande utbildningslinjer: den freudianska och den interpersonella-humanistiska. Den brittiska objektrelationsskolan ansågs som "oren" av båda sidor. Flera studenter ville inte välja. Några ville studera både det interpersonella och brittisk objektrelationsteori.

Det bildades då en ny utbildningslinje, sedermera *relationslinjen* (the relational track) vid NYU. Namnet hämtades från Greenberg och Mitchells bok: *Object Relations in Psychoanalytic Theory* (1983). Här försökte man förstå de olika psykoanalytiska skolorna från en övergripande kontext och man ifrågasatte driftsteorin. Begreppet relationell, innefattande den terapeutiska relationen, betraktades som en minsta gemensamma nämnare för de olika skolbildningarna. Det var ingen ny teori utan snarare nya och kompletterande perspektiv. Man menade att det fanns två olika oförenliga paradig: driftpsykologi *eller* relationspsykologi. Relationell var ett bredare begrepp än interpersonell. De senare lade för lite vikt vid intrapsykologin – det gällde att balansera individual-, två- och flerpersons-psykologin.

Det första numret av den relationella psykologins språkrör *Psychoanalytic Dialogues* utgavs 1991, *The International Journal of Relation Perspectives*, med Stephen Mitchell som chefsredaktör. De övriga var Lewis Aron, Neil Altman, Anthony Bass, Jessica Benjamin, Philip Bromberg, Jody Davies, Muriel Dimen, Emmanuel Ghent och Adrienne Harris. Den relationella psykologin är en komparativ teori, som är mer intresserad av vad som förenar än skiljer de olika psykoanalytiska skolorna och begreppen från varandra. Många artiklar är skrivna av psykoanalytiker utanför den relationella rörelsen.

År 2000 avled den relationella frontfiguren Stephen Mitchell oväntat, 54 år gammal. Dessförinnan hade han varit en av grundarna av IARPP – *the International Association for Relational Psychoanalysis and Psychotherapy*, och dess förste president. IARPP skulle vara ett platt nätverk, öppet för alla, för utvecklande av det relationella perspektivet. Man skulle motverka ortodoxin och patriarkala strukturer inom psykoanalysen, bland annat genom årliga konferenser och diskussioner över internet. Idén var ett nätverk med en helt annan icke-hierarkisk attityd till psykoanalysen än de psykoanalytiska institutens, enligt Mitchells uttryck: goda idéer kommer inte bara från de redan välkända rösterna. Trots, eller kanske tack vare Mitchells bortgång, ökade hans kolleger sina ansträngningar att genomföra IARPP-visionen och höll en första konferens i januari 2002 i New York. Den tionde konferensen hölls 2012 till Mitchells ära, med underrubriken: "Arvet efter Stephen Mitchell". På denna väg har det fortsatt och majoriteten av grun-

darna av IARPP deltar fortfarande på varje konferens. I Routledgeförlagets serie: Relational Perspectives Book Series finns de flesta av grundarna representerade och man har under perioden 1992-2015 givit ut 72 volymer.

I en översiktsartikel över den relationella traditionen skriver Adrienne Harris (2011) att den tidigare situationen med distinkta skolbildningar inom psykoanalysen: objektrelationistisk, självpsykologisk, modern Freudiansk, Kleiniansk, relationell etcetera, är idag förändrad. Det som historiskt sett var avgörande skillnader ses idag mer som subtila. Som den relationella psykologins ingredienser ("hallmarks") nämner Harris: socialkonstruktivism, två-personspsykologi, multipla självtillstånd, social reglering och konstruktion av könsidentitet och en ny klinisk teori under utveckling.

Det som möjliggjort den relationella vändningen är både individuella brobyggare och insatser från utom-institutionella grupper, som så småningom ledde till en relationell rörelse, tidskriften *Psychoanalytic Dialogues* och nätverket IARPP. Mycket nära (även som medlemmar) finns den *interpersonella*, den *intersubjektiva* och *cykliska psykologin*. Den interpersonella inriktningen utgår framförallt från *Whiteinstitutet* och dess tidskrift *Contemporary Psychoanalysis*. I en generation efter grundarna finns Edgar Levenson, Darlene Ehrenberg, Jay Greenberg, Donnel Stern, med flera. Den intersubjektiva psykologin är en vidareutveckling av Kohuts självpsykologi, med en uttalad filosofinära, fenomenologisk kunskapssyn. Denna inriktning har företrätt av Bernard Brandchaft, Robert Stolorow, George Atwood och Donna Orange. Som namnet antyder betonar man det subjektiva och analyserar noga hur det följer med in i terapirummet och i teorierna. Den cykliska psykologin är ett integrativt försök att förena psykoanalysen också med utomdynamiska teorier (läs kognitiva). Företrädaren heter Paul Wachtel. Här betonas förutom, här-och-nu och där-och-då, det som dagligen händer i patientens liv utanför terapin. Wachtel har också bidragit med en kritik av den traditionella arkeologiska modellen och det man kallar *standardinramningen* (the default position) av en terapi. Även en del "fritänkare" som Thomas Ogden och Michael Eigen har betytt mycket för den relationella psykologin. Spädbarns- och anknytningsforskning har varit viktiga (institutionella) influenser, och på senare tid även affektteori och neuropsykoanalys.

Var står psykoanalysen idag?

Dagens psykoanalys skiljer sig från den ursprungliga, som i efterkrigstiden lanserades av Freuds arvtagare i USA och England. Oavsett skolbildning inom psykoanalysen är de flesta idag överens om att det skett en så kallad *relationell vändning* inom psykoanalysen. Fokus på processen har ökat samtidigt som fokus på innehållet har minskat. Detta har inneburit ett ökat intresse för relationen mellan terapeut och patient. Terapeutens roll har ändrats från att tänka åt patienten, till att tänka tillsammans *med* patienten. Men ungefär där slutar enigheten och man frågar sig eller tycker olika om vad detta innebär för kunskapsteorin, de teoretiska begreppen, praktiken, utbildningen och teorin i sin helhet. Begreppsutvecklingen från entill två- och flerpersonspsykologin har företrädesvis skett inom den relationella psykologin. Många andra håller fortfarande kvar vid sin gamla kliniska teknik, även om man för övrigt tagit starka intryck av den relationella vändningen.

Den relationella psykologin har hitintills lyckats bevara den psykoanalytiska teorins komplexitet, paradoxalitet och motsägelsefullhet. Man är ständigt på jakt efter dekonstruktionen av binära antingen-eller-resonemang som så ofta karakteriserat psykoanalysen: inre/ytte, här-och-nu/där-och-då, beroende/självständighet, anknytning/ separation, tålmod/påtryckning etcetera, något som resulterat i utvecklandet av idén om "det tredje" i lite olika varianter (Aron, 2006; Benjamin, 2004; Ogden, 1994). Man gör ingen distinkt skillnad mellan psykoanalys och psykoterapi – det finns bara ett kontinuum av olika arbetssätt. Det finns inte heller tekniska rekommendationer av det slag som förekommit i traditionell psykoanalys. Istället ser den relationella psykoanalytikern det som att "metoden" måste konstrueras på ett nytt unikt sätt för varje psykoterapi. Patienten kan till viss del vara delaktig i denna process utan att man därför suddar ut den nödvändiga asymmetri som måste finnas mellan terapeut och patient (Aron, 1996). Philip Ringstrom har liknat terapiprocessen vid att reda ut en härva på en fisklina – man får börja dra lite slumpmässigt i olika tåtar för att successivt lösa upp den. Inom den relationella psykologin brukar man tala om *holding theory light*, det vill säga man håller teorin "litet i bakhuvudet" och accepterar viss diskrepans mellan teori och praktik. Man har beskrivit den relationella psykologin som *ett stort tält* ('the big tent') som

inrymmer pluralistiska perspektiv på psykoanalysen med en stor spännvidd. Hitintills har man varit förskonade från de makt- och prestige-kamper som så ofta kännetecknat psykoanalysen.

Är psykoanalysen i kris?

Är psykoanalysen i kris? Det finns flera perspektiv på denna fråga. Från omgivningen har psykoanalysen länge mötts med skepsis och dödförklarats i flera omgångar. Men psykoanalysen kommer nog aldrig att helt dö ut, även om det finns risk för utarmning och ytterligare fragmentering. Trots domedagsprofetior är ändå psykoanalysen vitalare än någonsin på sina ställen – i alla fall vad gäller den relationella psykologin. Psykoanalysen är en levande teori utan någon skönjbar slutpunkt, till skillnad från en del naturvetenskapliga teorier vars slutpunkt är att förklara ett speciellt fenomen, exempelvis cancers ”gåta”. Psykoanalysen kan i sina bästa stunder fungera som en kritisk teori, en civilisations- eller kulturkritik, även om vi inte har sett så mycket av detta på senare tid. Lewis Aron menar att den bästa positionen för psykoanalysen är en gränsposition som *optimalt marginaliserad* (optimally marginal). Med detta avses en mellanställning: ”både på insidan och på utsidan – varken innanför eller utanför” (Aron & Starr, 2013, s. 380) i olika sammanhang. Detta överensstämmer med den relationella psykoanalysens starka patos för ett ständig motverkande av binärt tänkande och ett försök att finna *en tredje position*, såväl i terapirummet som i en större kontext.

Vilket är då psykoanalysens kunskapsområde? En modernistisk definition skulle kunna vara: *Psykoanalysen handlar om de sätt varpå vi organiserar våra erfarenheter och hur vi skapar mening.*

Vad bör göras?

Det är bedrövligt att den svenska psykoanalytikerutbildningen inte är legitimationsgrundande för psykoterapeutyrket. Men detta säger mera om omgivningen än om psykoanalysen. Det är både hedrande och klokt att de svenska psykoanalytikerna inte fallit undan för Högskoleverkets ökade krav för att utbildningen ska kunna få legitimation från Socialstyrelsen, något som annars starkt skulle begränsa kunskapsbasen för psykoanalysen. Detta var ju precis det som Brill gjorde för ett decennium sedan när han inskränkte psykoanalysen till en medicinsk specialitet. Här har de svenska

psykoanalytikerna faktiskt (men sannolikt ovetande) valt samma sida som Meyer, White och Sullivan gjorde en gång i tiden. Men samtidigt måste de svenska psykoanalytikerna ta på sig ett ansvar för att i viss mån ha bidragit till att skapa bilder av psykoanalysen som självupptagen, självgod, arrogant, omnipotent etcetera. Speciellt gäller detta hur man agerat i den största splittringsskapande faktorn – frågan om psykoanalysens renhet och ortodoxi. Man har naturligtvis varit starkt beroende av sitt medlemskap i den internationella föreningen, men detta borde inte ha utgjort ett hinder för ett intresse för och dialog med den alternativa psykoanalysen, framför allt de företrädare för denna som möjliggjort den relationella vändningen: från Adler, Rank, Ferenczi, Alexander, Sullivan till Steven Mitchell och till den relationella rörelsen idag.

I arvet från Freud speglas en individualistisk kultur – idealet om en mans verk, det upphöjda geniet som förstår mer än alla andra. Uppbyggnaden av personkulturer kring enskilda terapeuter eller teoretiker är på det hela taget destruktivt och försvårar oftast förståelsen för den psykoanalytiska teorin i sin helhet. Detta är en tendens som man ständigt måste vara vaksam på.

Ett svårt kapitel handlar om psykoanalysens relation till akademien. Klyftan mellan klinisk och akademisk psykologi har varit större i Sverige än i USA där psykoanalytiker och beteendevetare mera respektfullt verkar arbeta sida vid sida. Kanske hänger detta ihop med att Sverige är ett av världens mest sekulariserade samhällen och att USA varit en mångkulturell nation från början. Tomrummet efter religionen har i Sverige fyllts av en kolossal övertro på naturvetenskapen – *scientism*, enligt Georg Henrik von Wrights terminologi. Den naturvetenskapliga och evidensbaserade metodologin är ofta alltför onyanserad för att beskriva den kunskap som handlar om komplext mänskligt samspel. Vi får kanske ändå försöka vara optimister i likhet med George Atwood (2012) som tror att mentalvården på sikt kommer att tvingas lämna den naturvetenskapliga sjukdomssynen. Receptet är att med en tålmodig dialog riva murar och bygga broar för att bredda den nuvarande ytterst smalspåriga kunskapssynen bakom psykoterapi och psykisk ohälsa. ○

REFERENSER I URVAL

- Aron, L. & Starr, K. (2013). *A Psychotherapy for the People*. N.Y.: Routledge.
- Atwood, G. (2012). *The Abyss of Madness*. N.Y.: Routledge.
- Bettelheim, B. (1982). *Freud and Man's Soul*, N.Y.: Penguin.
- Cushman, P. (1995). *Constructing the Self, Constructing America. A Cultural History of Psychotherapy*. N.Y.: Da Capo Press.
- Freud, S. (1919). *Den psykoanalytiska terapins tillvägagångssätt*. S.Skr.VIII, 213-221.
- Jones, E. (1953/1961). *The Life and Work of Sigmund Freud*. N.Y.: Penguin.
- Reeder, J. (2001). *Hat och kärlek i psykoanalytiska institutioner. En professions dilemma*. Stockholm: Symposium.
- Schwartz, J. (1999). *Cassandras Daughter. A History of Psychoanalysis*. London: Karnac.
- Stern, D.B. (2015). *Relational Freedom. Emergent Properties of the Interpersonal Field*. N.Y.: Routledge.
- Wänge, T. (2015a). Psykisk ohälsa och psykoterapi – en idéhistorisk analys och framtidsvision. *Psykoterapi*, 1, 30-37.
- Wänge, T. (2015b). Harry Stack Sullivan. Del 1. *Psykoterapi*, 4, 32-37.
- Wänge, T. (2016). Affektregleringsteori – en integration av psykoterapi och neurologi. *Psykoterapi*, 2, 6-11.

Kompletterande referenser kan erhållas via
Tomas Wänge: waange@telia.com.

TOMAS WÄNGE är leg psykolog och privatpraktiserande psykoterapeut med relationell inriktning vid Linnéstadens Psykoterapiinstitut i Göteborg.
e-post: waange@telia.com

